

॥ १७ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणितैलकंठीयेभारतभावदीपेएकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥ ५३ ॥ पृष्टेष्ट्वेतेषुपक्षेपुष्यद्वेयमुपादेयंचतत्संक्षेपेणाह हंतवइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥
॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ विषयविषयिभावोघटचक्षुषोरिवनकेवलंप्रकाशप्रकाशकभावःअपितुभोज्यभोक्तृभावोप्यस्तीत्याह व्याख्यातभिनिसार्धेन उदुंबरवत्सत्वात्मानंभोक्तारंचनवेत्तिभोक्तानुमशक
वडुभयंवेत्तीत्यर्थः योविजानीतेसक्षेत्रज्ञइत्युत्तरेणान्वयः ॥ ९ ॥ सत्वपुरुषयोःसंबंधस्याध्यासिकत्वमाह नित्यमिति नित्यंसर्वदासत्वंद्वैःसुरवदुःखादिपरिणामैर्युक्तंगुणात्मकत्वासुरवदुःखमोहात्मकंसंहतंच
तद्विपरीतत्वान्निर्द्वैदःनित्यःनिष्कलोनिर्गुणश्चपुरुषःअतस्तयोर्विषमस्वभावत्वान्नजनुकाष्ठादिवत्संबंधोयुज्यते यथोक्तं निःसंगस्यसंसर्गेनकूटस्थस्यविकारिणा आत्मनोऽनात्मनायोगवास्तवनोनोपपद्यतइति

एवमुक्तः सतैर्विप्रैर्भगवौल्लोकभावनः ॥ तेभ्यः शशंसधर्मात्मायाथातथ्ये न बुद्धिमान् ॥ १७ ॥ इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि अनुगीतापर्वणि गुरु
शिष्यसंवादे एकोनपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥ ६३ ॥ ब्रह्मोवाच हंतवः संप्रवक्ष्यामि यन्मां पृच्छथ सत्तमाः ॥ गुरुणा शिष्यमासाद्य यदु
क्तं तन्निबोधत ॥ १ ॥ समस्तमिहतच्छुत्वा सम्यगेवावधार्यतां ॥ अहिंसा सर्वभूतानामेतत्कृत्य तममृतं ॥ २ ॥ एतत्पदमनु द्विघ्नं वरिष्ठं धर्मलक्षणं ॥ ज्ञानं निःश्रेय इ
त्याहुर्वेदानि श्रितदर्शिनः ॥ ३ ॥ तस्माज्ज्ञानेन शुद्धेन मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ॥ हिंसा पराश्रये केचिद्येचनास्ति कष्टतयः ॥ लोभमोहसमायुक्तास्ते वै निरयगामि
नः ॥ ४ ॥ आशीर्युक्तानि कर्माणि कुर्वते ये त्वतंद्रिताः ॥ ते स्मिन्लोकप्रमोदं ते जायमानाः पुनः पुनः ॥ ५ ॥ कुर्वते ये तु कर्माणि श्रद्धयाना विपश्चितः ॥ अनाशीर्यो
गसंयुक्तास्ते धीराः साधुदर्शिनः ॥ ६ ॥ अतः परंप्रवक्ष्यामि सत्त्वक्षेत्रज्ञाचार्यथा ॥ संयोगो विप्रयोगश्च तन्निबोधत सत्तमाः ॥ ७ ॥ विषयो विषयित्वं च संबंधीय
मिहोच्यते ॥ विषयी पुरुषो नित्यं सत्त्वं च विषयः स्मृतः ॥ ८ ॥ व्याख्यातं पूर्वकल्पेन मशकोदुंबरं यथा ॥ भुज्यमानं न जानीते नित्यं सत्त्वमचेतनं ॥ यस्त्वेवं तं विजानी
ते यो भुंक्ते यश्च भुज्यते ॥ ९ ॥ नित्यं द्वंद्वसमायुक्तं सत्त्वमाहुर्मनीषिणः ॥ निर्द्वंद्वो निष्कलो नित्यः क्षेत्रज्ञो निर्गुणात्मकः ॥ १० ॥ समंसं ज्ञानुगश्चैव स सर्वत्र व्यवस्थि
तः ॥ उपभुंक्ते सदा सत्त्वमपः पुष्करपर्णवत् ॥ ११ ॥ सर्वैरपि गुणैर्विद्वानव्यतिषक्तो न लिप्यते ॥ जलविंदुर्यथा लोलः पद्मिनीपत्रसंस्थितः ॥ १२ ॥

॥ १० ॥ कथं तर्हि तयोर्विषयविषयिभावसंबंध उक्त इत्याह सममिति यथा सर्वत्र स्वमभायेद्रजालरज्जुर्गादौ अध्यस्तं अधिष्ठानेन समंतुल्यं तदावरकमित्यर्थः अधिष्ठानं चाध्यस्तसंज्ञानुगतं तत्र स्वकीयसत्तास्फूर्त्तिसमर्पकतया तदीयां संज्ञामनुसरत् दृश्यते तथा सत्त्वं पुरुषेण समं सत्त्वं संज्ञानुगतः पुरुषः उपभुंक्ते तत्र दृष्टान्तः अपइति यथा पुष्करपर्णं अद्भिरसंसक्तमपि अपोभुंक्ते ता भिस्तस्याप्यायनात् एवं सत्त्वेनावृतः पुरुषः सत्त्वसमानत्वं गतः सत्त्वधर्मान् आत्मन्यभिमानः सत्त्वं भुंक्ते तथा चैवं कूटस्थविकारिणो रश्मिपुं प्रकृत्यो राध्यासिकः संबंध उपपादितो भवति ॥ ११ ॥ प्रकारं तरेण दृष्टान्तं विवृणोति सर्वैरिति ॥ १२ ॥